

De første frimærker

Af Mogens Lethrabort

Danmarks første frimærke udkom den 1. april 1851. Her vil jeg fortælle om baggrunden for, at det første danske frimærke blev udgivet.

Fra anekdote til frimærke

Vi skal begynde i England i 1830-erne. Her som over alt i verden var der mange forskellige former for portotakster, alt efter hvor langt et brev skulle sendes og efter hvilken transportform, der skulle benyttes. Desuden kunne man enten betale forud ved brevets afsendelse eller man kunne lade modtageren betale. Det var så postbudets opgave at

opkræve portobetalingen. Denne portoform skabte megen utilfredshed og besvær, ligesom man kunne snyde.

En lille anekdote kan illustrere, hvad der kunne ske:

Den engelske minister Rowland Hill opholdt sig i 1836 på et gods i Nordskotland. Her overværede han denne episode mellem en fattig tjenestepige og et postbud, som kom med et brev til pigen.

„Hvor meget skal jeg betale?“ spurgte pigen.

Da postbudet fortalte om portoen, svarede pigen rodmende, at det havde hun ikke råd til. Samtidig så hun interesseret på brevet fra alle sider og vendte og drejede det inden hun gav det tilbage.

„Så må jeg tage brevet med tilbage til afsenderen“ sagde postbudet.

Da han var gået, gik Rowland Hill hen til pigen for at få en forklaring på det mærkelige optrin. Han spurgte om brevets indhold var ligegyldigt.

„Nej“ svarede pigen. „Det var fra min forlovede“.

Nu forstod Hill slet ingenting. Pigen forklarede så:

„Hvorfor skulle jeg betale, når jeg godt kendte indholdet?“ Hun fortalte så, hvorledes hun og hendes forlovede

Rowland Hill var manden der skabte verdens første frimærke i 1840.

havde aftalt, at han skulle skrive med stor skrift i brevet, så hun gennem det tynde omslag kunne læse, hvad han skrev – uden at hun skulle åbne brevet og dermed betale for porto.

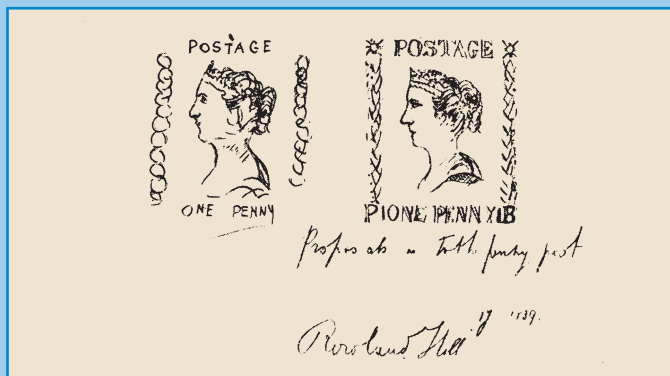
Om det kun er en historie eller ej, ved vi ikke, men den er da meget sød. Til gengæld ved vi, at Rowland Hill, kom til at betyde meget for indførelsen af frimærker, ikke kun i England men efterhånden i hele verden.

Nyt postsystem

Sammen med James Chalmers

Den fattige tjenestepige ville ikke betale for at modtage brevet fra sin forlovede, så postbudet måtte tage brevet med igen.

Chevertonis skitser som Rowland Hill tegnede videre på.

og Robert Wallace kom Hill med et forslag til, at ændre postvæsenets portotakster, så der blev ens takster i hele England for breve der vejede op til 15 gram. Var brevet tungere skulle der betales højere takst. Samtidig skulle det være billigere at sende et brev, hvis man betalte portoen ved brevens afsendelse. Så kunne postbudene lettere aflevere brevene og de skulle ikke have pengebeløb på sig.

Der kom forskellige forslag til, hvordan man på et brev skulle angive at portoen var betalt. Man kunne anvende et „porto-stempel“ eller man kunde fremstille særlige brevomslag med påtrykt porto.

Så kom også et forslag om at porto-stemplet kunne udsendes på papir, som var påført et klæbemiddel. Så kunne disse „stempler“ sælges til kunderne, der selv kunne sætte dem på brevene. Disse „porto-stempler“ blev så til „frimærker“. På engelsk hedder både „stempel“ og „frimærke“ et og samme ord: „stamp“.

Da man havde besluttet sig for at udgive frimærker, skulle man finde frem til hvordan de skulle se ud. Der blev udskrevet en stor konkurrence, hvor der indkom mange forslag.

Blandt de indkomne forslag var et par skitser, der viste et portræt af den engelske dronning Victoria i profil. De var lavet af en hr. Cheverton. Rowland Hill var så begejstret for disse forslag at han arbejdede videre med dem. Det endte med to frimærkebilleder, et med værdien One Penny og et med værdien Two Pence.

One Penny Black

I januar 1840 begyndte man så at fremstille gravuren til One Penny mærket. Det blev lavet i stål-stik. I april lå de første trykark færdige til godkendelse.

Det blev bestemt, at frimærkerne skulle være til salg på postkontorerne fra og med den 6. maj 1840. Mærkerne blev trykt i sort farve og den 1. maj var der trykt 600.000 mærker. Dermed

Sådan ser verdens første frimærke ud i stor størrelse.

udkom verdens første frimærke One Penny Black.

One Penny Black blev udsendt i omkring 69 millioner eksemplarer. Det fortælles, at dronning Victoria var så glad for hendes portræt, at hun i sine resterende 60 års regeringstid ikke ønskede, at der blev ændret ved portrættet til frimærkeudgaverne.

Da England i 1840 havde indført enhedsporto og frimærker, gik andre lande også i gang med at reformere postvæsenene.

Ny ledelse af postvæsenet

I Danmark havde vi i 1842 fået ny ledelse af postvæsenet. Otto Sophus Greve Danne-skjold-Samsøe var blevet Gene-

Generalpostdirektør Otto Sophus Greve Danne-skjold-Samsøe.

Lederen af Brev- og Pakkekontoret F. C. von Jessen.

I København blev posten i gamle dage af fodposten, der ringede med en klokke.

ralpostdirektør. Han fik en god medarbejder i F. C. von Jessen, der begyndte som assessor (medhælper på kontoret) i den øverste ledelse, og som senere blev chef for Københavns Brev- og Pakkepostkontor.

Danneskjold-Samsøe havde hurtigt forstået, at det engelske system var godt. Her i landet havde man mange forskellige posttakster, som blev udregnet efter hvor lang afstand et brev skulle sendes. Taksterne var udregnet for mange år siden og var meget indviklede.

Eksempelvis kan nævnes at portoen for et brev mellem København og Middelfart var 16 skilling, men mellem København og Kolding (der ligger længere væk) var den kun 13 skilling. Taksten til Middelfart var nemlig beregnet på, at poststruten gik over Odense, Assens, Ærøsumd og Haderslev (Altså ikke direkte fra Odense til Middelfart).

Når man skulle sende et brev kunne afsenderen betale portoen forud til postbudet, eller man kunne lade modtageren betale ved modtagelsen. I begge tilfælde kunne der ske misbrug. Postbudet kunne stikke pengene i sin egen lomme og kaste brevet væk, eller modtageren kunne nægte at modtage brevet uden

porto, og så havde postbudet gået forgæves ud med brevet.

Forslag om enhedsporto

Der blev derfor nedsat en komite, som skulle komme med forslag til en ny postlov. Komiteen kom med et forslag året efter, og det blev sendt til Finants-Deputationen (den svarer vel til vore dages finansudvalg). Her var man meget betænkelig ved de ændrede regler, da man var bange for, at staten skulle miste for mange penge ved et nyt portosystem. Man afslog at godkende forslaget.

Danneskjold-Samsøe lod sig dog ikke standse. Han lod von Jessen foretage nogle grundige beregninger over, hvor meget mindre indtægterne ville blive. Samtidig ændrede man endnu mere i retning af en egentlig enhedsporto for hele landet og indførelsen af frimærker til disse forsenders frigørelse.

Den slesvig-holstenske oprørsregering udsendte disse to post-schillinge frimærker i november 1850.

I ansøgningen skrev Danneskjold-Samsøe bl.a.: at de „praktiske Fordele tilstrækkeligen ere godtgjorte ved Erfaringen i England, nemlig Franceringen ved paaklistrede Stempler“. Som tidligere nævnt, brugte man ordet „Stamps“ for både stempler og frimærker og derfor skriver han „paaklistrede stempler“.

Oprørsfrimærker

Dette forslag kom så til Finants-Deputationen i februar 1848 og det blev i løbet af en måned godkendt. I midlertid udbød der krig med Tyskland i 1848, og den satte en stopper for postlovens vedtagelse.

Men på en anden måde satte den samme krig gang i indførelsen af frimærker i Danmark. Hærens sikkerhedstjeneste oplyste nemlig pludselig, at den oprørske regering i Slesvig-Holsten den 15. november 1850 havde indført egne frimærker i hertugdømmerne. (De fik dog ikke nogen særlig betydning. I løbet af de første 8 måneder blev kun 1% af brevene påsat frimærker).

Porto med rabat

von Jessen og Danneskjold-Samsøe sendte nu igen et forslag til ny postlov til rigsdagen. Denne gang foreslog de, at der skulle være en fælles porto på 6 Rigsbanksskilling for alle breve, der vejede under 1 lod (15,63 gram). Denne porto skulle gælde, hvis man betalte porto forud – men hvis man benyttede frimærker, ville portoen kun være 4 RBS. Der blev altså givet 33% rabat, hvis der blev brugt frimærker.

Var brevene tungere kostede det 4 RBS for hvert lod. For lokale breve sendt indenfor Københavns volde blev taksten sat til 2 RBS.

Kort tid

Den nye postlov blev endelig vedtaget i Rigsdagen den 11. marts 1851 og den skulle træde i kraft fra den 1. april. Der var altså kun små 3 uger til at få fremstillet frimærker og få dem udsendt til postkontorerne.

Fortsættes i næste nummer.

De første frimærker

Af Mogens Lethrabort

Fortsat fra DFT nr 2-2014.

Der skulle være to frimærker klar på postkontorerne den 1. april.

Det ene skulle have værdien 4 Rigsbankskilling (R.B.S.) og bruges til den nye landporto, mens det andet skulle have værdien 2 R.B.S., som skulle bruges inden for Københavns bygrænse. At det virkelig kunne lade sig gøre kan vi takke en fremsynet Generalpostdirektør Greve Dannekjold-Samsøe og hans embedsmænd for.

Allerede i november 1847 var man så småt begyndt på forberedelserne til en frimærkeudgivelse. Den 7. november 1847 havde bestyreren af Københavns Fodpostkontor M. Th. Chr. Bartholdy sendt to udkast til frimærker til greve Dannekjold-Samsøe. De var tegnet af kongelig hofgravør Martinus William Ferslew. Han arbejdede

Forsiden til Postloven af 1851, som den blev gengivet på Hafnia 87 blok II.

Ferslevs blyantsskitser til de første danske frimærker, på mærket til højre er det kongen, Frederik d. VII.s portræt, her gengivet på frimærker fra Hafnia 76-blok I.

som gravør for Nationalbanken, hvor han havde graveret en hel del pengesedler.

Man vil ikke svine kongen til

De to udkast forestillede dels rigsvåbnet og dels et brystbillede af kongen, Frederik VII. Især det sidste forslag var man meget betænkelig ved at benytte. Det var jo planen, at når frimærkerne blev benyttet på breve, skulle de stemples, så de kun kunne bruges Én gang. I mange andre lande ville man ikke bruge en konges billede på frimærker, fordi man mente at det var en majestætsfornærmelse at tilsvine kongens portræt med stempeleværten.

En anden indvending var af mere økonomisk art: Bartholdy forudså, at når den afbildede konge døde, ville man blive nødt til at fremstille nye frimærker med den nye konges portræt. Samtidig måtte man så kassere en mængde af de gamle mærker.

De to skitser findes i dag på Post & Tele Museum. Bag på det ene findes en blyantskitse, der viser en krans med en krone i midten. Man ved ikke, hvem der har tegnet denne skitse. Man formoder, at det kan være greve Dannekjold-Samsøe, men det kan ikke bevises.

Hofgravør Martinus William Ferslew tegnede, graverede og fremstillede Danmarks første frimærker.

Denne skitse menes at være Danneskjold-Samsøeis forslag til det første frimærke, der må ligge til grund for det endelige frimærke. Benyttet i første dags-stemplet til Hafnia 76 blok I.

Hvornår denne skitse er tegnet, kan heller ikke bestemmes. Det er muligvis ikke sket på det tidspunkt da de to førnævnte skitser er blevet forelagt første gang. På disse skitser findes ordene „franco stempel“, mens blyantsskitser har ordet „Frimærke“. Det forekommer først officielt i lovforslaget af 18. oktober 1850.

Ferslew går igang

Imidlertid må vi formode at Ferslew har set den sidste skitse, for da han bliver bedt om at lave en rentegning og en gravure i kobber til det kommende frimærke, er det påfaldende, at resultatet kommer til at ligne denne skitse. Motivet med en krone og de korslagte scepter og sværd er inspireret af datidens 4 Rigsbankskillings mønter.

I begyndelsen af 1851 fremstiller Ferslew en prøve af sin gravure og han laver et par stykke, en trestribe og et enkelt tryk af den i rød farve. På disse prøvetryk er værdien angivet som „FIRE SKILL.“, men den må ændres til „FIRE R.B.S.“, da det kun er i daglig tale at mønterne kaldes Skilling, den rigtige betegnelse er Rigsbankskillings.

Samtidig foreslår Ferslew at man ændrer farven til brun, da han mener, at den røde farve vil skade kobberet under tryk-

Danmarks første frimærke: Fire Rigsbankskillings brun. På dette eksemplar ses tydeligt bundtrykkets bølgenier.

ningen. Ferslew går nu igang med at fremstille de egentlige trykplader i kobber.

Hvem skal trykke?

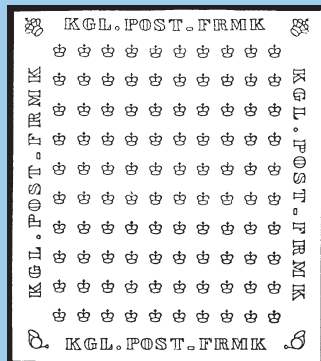
Postvæsenet var ikke selv i stand til at trykke frimærkerne. Man har derfor forespurgt hos det firma i London, som trykte de engelske frimærker. Men de kunne ikke påtage sig opgaven. Heller ikke den danske Nationalbank havde tid til det.

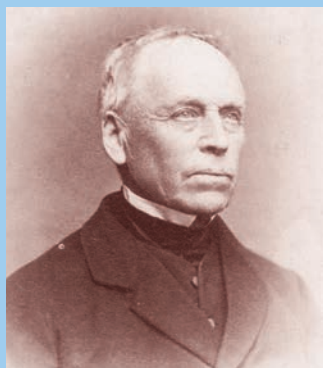
Bogtrykker Andreas Thiele som stod for trykningen af motivet på Danmarks første frimærke.

Så man beslutter at bede Ferslew om at klare det selv, eventuelt med hjælp fra anden side. Ferslew henvender sig til Nationalbankens trykker Andreas Thiele og Ferslews søn Jean Christian Ferslew. Begge blev antaget til at hjælpe med at udføre trykningen.

De fik stillet to små kvistværre øverst oppe på Postgården i Købmagergade til rådighed. Hertil anskaffede postvæsenet en kobbertrykpresse. Desuden

Sådan er vandmærkerne placeret i et helark af 4 R.B.S. Bemærk at der også er vandmærke i arkkanten hele vejen rundt.

Fabrikant Christian Drewsen, der leverede papiret med vandmærker fra sin papirfabrik på Strandmøllen.

lånte man en bogtrykpresse af Thiele.

For at sikre sig mod, at frimærkerne skulle blive forfalskede, blev de trykt i to omgange. Først blev et gulligt bundtryk bestående af skrå bølgelinier trykt på Ferslews kobbertrykpresse. Derefter blev selve mærkebilledet trykt i bogtryk på Thieles presse.

Papiret som blev brugt til fremstillingen af de første frimærker blev ligeledes lavet til dette formål. Det blev firmaet Drewsen og Sønner, Strandmøllen, der leverede papiret. Det var af sikkerhedsgrunde forsynet med vandmærker. Det var

2 R.B.S. udkom 1 måned forsinket, den 1. maj, og er derfor Danmarks frimærke nr. 2. Her er det gengivet på det ene af Hafnia 76-blok II-mærkerne.

De fire frimærker, der udkom den 1. april 2001 og markerede det danske frimærkes 150 års fødselsdag, gengiver de fire hovedpersoner bag det første danske frimærke.

igen Ferslew, som havde tegnet vandmærket, en krone, som var anbragt så der kom en krone på hvert frimærke. I arkranden stod der „KGL.POST.FRMK“.

Bliver de færdige til tiden?

Drewsen leverede de første ark papir den 8. marts, men de var så friske, at man måtte vente nogle dage med at trykke på dem. Endelig kunne man trykke bundtrykket, så skulle det tørre, derefter kunne man trykke bogtrykket. Så skulle arkene skæres ud – man trykte 2 ark med hver 100 mærker af gangen. Og til sidst skulle der påføres lim på bagsiden af de færdige ark.

Den 31. marts havde man trykt og udsendt 14.000 ark til

postkontorerne. De lå således til salg fra den 1. april 1851.

Ferslew var i så megen tidnød, at han opgav at nå at have det andet mærke, med værdien 2 R.B.S. færdig til den 1. april. Det blev først udsendt til de Københavnske postkontorer den 28. april. Den 1. maj kunne salget så begynde for det blå mærke med værdien 2 Rigsbankskilling.

Hermed havde Danmark fået sine første frimærker.

Litteratur:

Chr. Dahlerup Koch: Kronerne og korsene, 1986.
P&T's historie, bind 2 og 3, 1992.
Frimærker, folk og filатели, 1969.
Nogle af illustrationerne er lånt fra disse bøger.